

Huviharidus on investering Eesti turvalisusesse

Eneli Kindsiko, Mario Truu ja Rajar Miller

PÕHISÕNUMID

- **Noorte õigusrikkumiste ennetamine eeldab ajaliselt täpselt sihitud sekkumisi – erinevatel rikkumistel ja vanusegruppidel on erinevad riskiajad.** Näiteks vägivald kulmineerub lõuna paiku, vargused ja liiklusrikkumised pärast kooli ning sõltuvus-ainetega seotud rikkumised hilisõhtul. Seetõttu peab tõhus ennetus arvestama, millal, kellele ja millise riskikäitumise ennetamiseks sekkumisi planeeritakse.
- **Tõrjutus koolis ja huvihariduses kasvatab riskikäitumise tõenäosust kõige haavatavamate noorte seas.** Just hariduslike erivajaduste ja väikse sissetulekuga perede lastel on suurem tõenäosus jääda kõrvale nii koolis kui ka huvihariduses. See kahekordne tõrjutus tähendab, et nad ei saa tuge formaalsest ega mitteformaalsest hariduskeskkonnast, mis süvendab õpiraskusi ja tõrjutust ning suurendab õigusrikkumiste riski.
- **Teismelised osalevad huvihariduses kõige vähem, kuigi risk on just selles vanuses kõige suurem.** 7–12-aastaste laste puhul on rikkumised selgelt koondunud koolitundide ajale (kell 8–14), samas kui 13–17-aastaste noorte puhul koolijärgsele ehk huvihariduse ajale (kell 14–20). Just 13–17-aastased noored osalevad huvihariduses kõige vähem, ent nende õigusrikkumiste muster on hajusam, iseseisvus suurem ja riskifaktorid mitmekesisemad.

SISSEJUHATUS

Hariduse ja õiguskultuuri käitumise seosed on sageli palju sügavamad, kui esmapilgul võiks arvata. Uuringud näitavad, et isegi haridussüsteemis tehtavad pealtnäha innovatiivsed muudatused võivad märgatavalt mõjutada hoopis

noorte õigusrikkumiste taset. Näiteks on leitud, et neljapäevase koolinädala kehtestamine võib kaasa tuua kuni 20% kasvu keskkooliealiste noorte varavastastes õigusrikkumistes – eelkõige seetõttu, et lisandub vaba päev, mil

noortel puudub järelevalve ja kindel päevakava.¹ Veelgi kõnekam on õpetajate streikidega seotud näide: streikide ajal võib noorte varavastaste õigusrikkumiste arv tõusta koguni 14%.²

Uuringud näitavad, et õigusrikkumiste varajane algus suurendab oluliselt riski püsivaks kuritegevuseks. Kui noor pole 15. eluaastaks seadust rikkunud, on hilisem kuritegevuse risk väike.³ Arvestades, et noored veedavad suure osa oma kujunemisaastastest koolis, mängib koolipäevade keskkond kesket rolli nii riskide kui ka kaitsetegurite kujundamisel. Kaitsetegurid on asjad, mis just nagu puhvrina vähendavad riskide mõju ja aitavad noorel turvaliselt kasvada, näiteks toetav koolikeskkond, head suhted eakaaslastega, turvaline füüsiline keskkond, võimalused eneseväljenduseks (huviharidus) ning enesekindlust ja toimetulekut arendavad oskused. Varasemad uuringud on kinnitanud, et õpilastega seotud õigusrikkumised sagenevadki just kooliaasta vältel – eriti sügisel ja kevadel – ning vähenevad suvekuudel.⁴

Artikli eesmärk on analüüsida noorte õigusrikkumiste ajalist jaotust koolipäevadel, et tuvastada peamised „riskiaknad“ ehk ajavahemikud, mil õigusrikkumiste oht on kõige suurem. Täiendavalt on antud ülevaade huvihariduse kättesaadavusest Eestis, kuna teaduskirjanduses

Andmestik. Politsei- ja Piirivalveamet registreeris 2023. aasta septembrist mai lõpuni kokku 2701 õigusrikkumist ja 2024. aastal samal ajal kokku 2520 õigusrikkumist, mille panid toime 7–17-aastased. Õigusrikkumised on paigutatud 24-tunnisele skaalale.

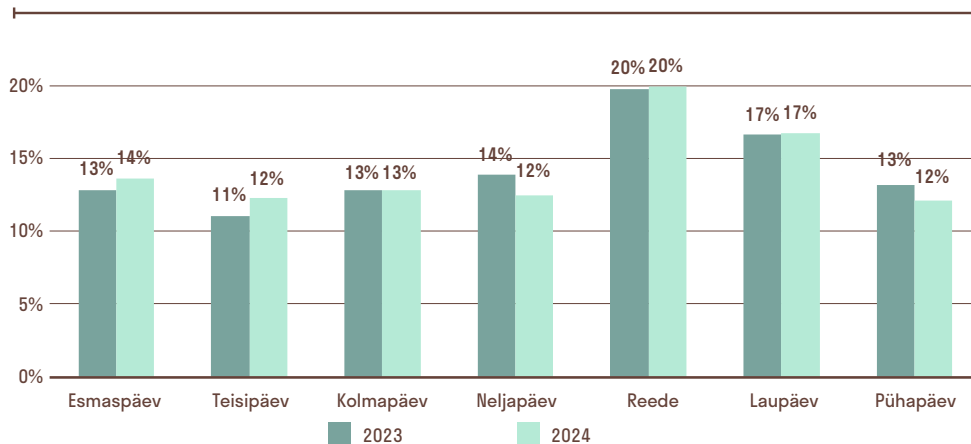
peetakse huviharidust üheks tõhusaimaks vahendiks noorte õigusrikkumiste ennetamisel.

ÕIGUSRIKKUMISTE RISKIAKEN ON EESTIS PIKEM KUI MUJAL

Noorte õigusrikkumised koolikuudel 2023 ja 2024 järgisid selget mustrit: enamik juhtumeid toimus koolipäevadel, eriti reedeti (20%), mil risk näib olevat suurim (joonis 7.4.1). Vähem rikkumisi registreeriti teisipäeviti ja kolmapäeviti. Nädala keskpaiga langus võib viidata sellele, et tavapärase koolirutiini ja struktuuri aitavad sel ajal riske vähendada.

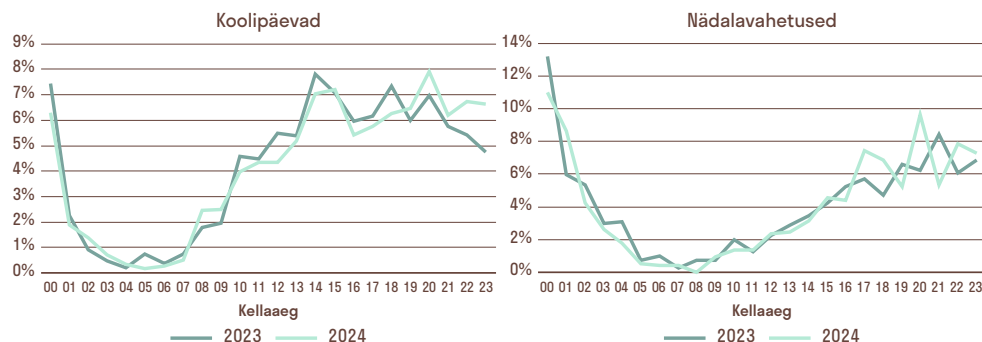
Koolipäevade ja nädalavahetuste võrdlus peegeldab selgelt erinevaid rutiine (joonis 7.4.2). Andmed osutavad sellele, et noorte õigusrikkumised on tihedalt seotud päevase ajakava ja järelevalve olemasoluga. Koolipäeva lõpp ja nädalavahetuse öötunnid on riskiaknad, mis

Joonis 7.4.1 Noorte õigusrikkumised nädalapäevade lõikes, koolikuud 2023 ja 2024

ALLIKAS: Politsei- ja Piirivalveamet

Joonis 7.4.2 Noorte õigusrikkumised koolipäevadel ja nädalavahetustel, koolikuud 2023 ja 2024

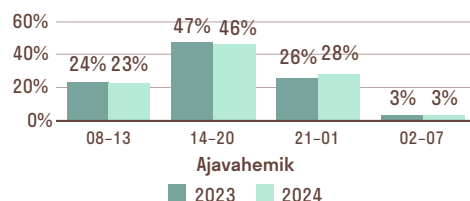

ALLIKAS: Politsei- ja Piirivalveamet

väärivad eritählepanu nii ennetustegevuses kui ka noorte turvalisuse tagamisel. Seda kinnitab ka kriminoloogia valdkonnas rutiintegevuse teooria (ingl *routine activity theory*), mille kohaselt on õigusrikkumiste tõenäosus suurim siis, kui motiveeritud toimepanija kohtub sobiva sihtmärgiga olukorras, kus puudub piisav järelevalve.⁵ Just sellised tingimused kujunevad sageli koolipäevade lõpus (lapsevanemad on tööl) ja hilisõhtutel väljaspool kodukeskkonda.

Juba 1940. aastate uurimused näitasid, et noorte õigusrikkumised ei koostu mitte nädalavahetustele, vaid toimuvad sagedamini argipäeviti –

Joonis 7.4.3 Noorte õigusrikkumised koolipäevadel, koolikuud 2023 ja 2024

ALLIKAS: Politsei- ja Piirivalveamet

eriti pärast koolipäeva lõppu.⁶ Mitmed uurinud on kinnitanud, et nii õigusrikkumiste kui ka noorte ohvriks langemise tipphetk saabub vahetult pärast viimase koolitunni lõppu.⁷ Enim viidatud riskiaken jääb vahemikku 14.00–18.00 või 15.00–18.00 – ehk täpselt aega, mil kool lõpeb, kuid vanemate tööpäev kestab veel edasi.⁸ Eesti andmed osutavad aga veelgi pikemale riskiperioodile. Joonis 7.4.3 näitab, et Eesti noorte õigusrikkumiste peamine riskiaken on koolipäevadel ajavahemikus 14.00–20.00. Seda võib osaliselt selgitada perestruktuuri ja järelevalveta seotud teguritega. Aastal 2024 moodustasid üksikvanemad Euroopa Liidus keskmiselt 12,7% lastega leibkondadest, kuid Eestis oli see näitaja koguni 36,7% – Eli kõrgeim.⁹ Eestile järgnesid Leedu 29,5%, Läti 24,9% ja Taani 23,2%. 2023. aastal elas Eestis iga kolmas üksikvanem suhtelises vaesuses ning iga neljas üksikvanemaga leibkond koges ilmajäetust – olukorda, kus ei saa endale lubada mitmeid ühiskonnas tavapäraseid hüvesid.¹⁰

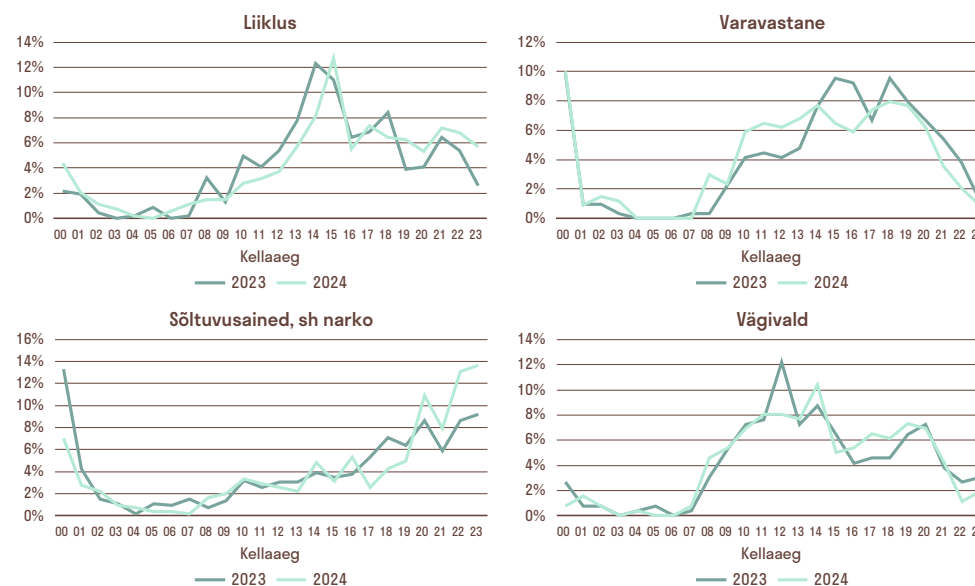
Paljud (üksik)vanemad töötavad kas pikemalt või vahetustega, mis jätab noored õhtutundidel sagedamini järelevalveta. Sarnaseid mustreid on täheldatud ka rahvusvaheliselt – näiteks on noortel, kes kasvavad väikese sissetulekuga üksikvanemaga või vägivaldses ja sõltuvusprobleemidega peres, oluliselt suurem tõenäosus sattuda õigussüsteemi vaatevälja.¹¹

Umbes pool kõigist koolipäevadel toime pandud õigusrikkumistest toimub just selle kuuetunnise vahemiku jooksul kell 14–20 (joonis 7.4.3). Eriti tihe on rikkumiste koondumine kella 14 ja 18 vahel, mil registreeritakse ligikaudu kolmandik kogu päeva rikkumistest.

NOORTE ÕIGUSRIKKUMISTE TIPPAEG SÕLTUB TEO LIIGIST: VÄGIVALD PÄEVAL, SÕLTUVUSAINED ÖÖSEL, VARGUSED JA LIIKLUSRIKKUMISED PÄRAST KOOLI

Järgmisena vaatleme, millised õigusrikkumised toimuvad millisel kellaajal. Analüüs (joonis 7.4.4) näitab, et igale rikkumise liigile kujuneb koolipäevadel välja iseloomulik tippaeg ehk ajavahemik, mil konkreetse rikkumise toimepanemise risk on kõige suurem. Liiklusrikkumiste tipphetk

Joonis 7.4.4 Noorte õigusrikkumised ööpäeva lõikes koolipäevadel rikkumise liigi järgi

ALLIKAS: Politsei- ja Piirivalveamet

on kell 13–15, mil toimub ligi 14% kõigist juhtumitest; pool ööpäevastest rikkumistest toimub ajavahemikus 13–18. Varavastased rikkumised koonduvad vahemikku 14–20, tipp on vahetult pärast kooli lõppu. Sõltuvusainetega seotud rikkumised erinevad oluliselt – nende aeg on selgelt hilisõhtul, kell 21–00, mil toimub ligi pool kõigist juhtumitest. Vägivaldsete õigusrikkumiste sagedus on suurim ajavahemikus 11–14 – see langeb kokku lõunavaheaegade ja mõnel juhul ka koolipäeva lõpuga, mil järelevalve võib olla nõrgem ning noortevahelised pinged kasvavad.

Noorte eri tüüpi õigusrikkumised kalduvad toimuma ka kindlatel nädalapäevadel. Kõige rohkem varavastaseid ja liiklusrikkumisi toimub reedel, mil suureneb noorte iseseisvus ja liikumine avalikus ruumis. Sõltuvusaineid puudutavad õigusrikkumised tipnevad selgelt nädalavahetuse alguses: reedel ja laupäeval registreeritakse ligi pool kõigist juhtumitest, mis viitab vaba aja ja järelevalve puudumise koos-

mõjule. Vägivallajuhtumid seevastu koonduvad koolinädala keskele – kolmapäev, neljapäev ja reede –, mis viitab võimalikule pingete kuhjumisele koolikeskkonnas.

Õigusrikkumiste ajamuster muutub vanusega: nooremate rikkumised toimuvad koolipäeva väl- tel, teismelistel hajusalt pärastlõunal ja õhtul.

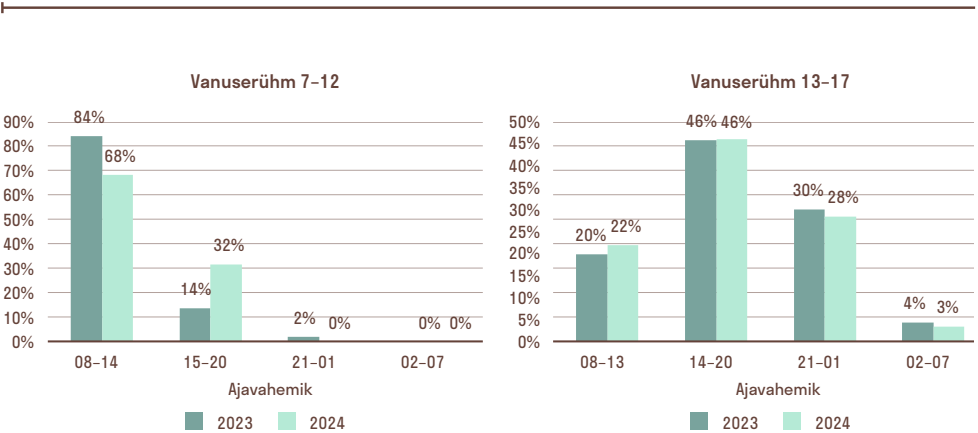
Joonis 7.4.5 toob esile silmatorkava erinevuse kahe vanuserühma õigusrikkumiste ajajaotuses koolipäevadel. 7–12-aastaste laste puhul on rikkumised selgelt koondunud koolitundide ajale (8–14) – 2023. aastal toimus sel ajal koguni 84% kõigist juhtumitest, 2024. aastal veidi vähem, 68%. See viitab, et probleemid tekivad peamiselt koolikeskkonnas, kus rolli võivad mängida omavahelised konfliktid, käitumisraskused ja ebapiisav järelevalve. Pärast koolipäeva lõppu õigusrikkumiste arv järsult väheneb ning õhtusel ja öisel ajal esineb neid vaid üksikjuhtudel.

13–17-aastaste noorte õigusrikkumised jaotuvad koolipäevadel palju hajusamalt kui noorem- as vanuserühmas. Kuigi selge riskiaeg on jätkuvalt kell 14–20 (mõlemal aastal 46% juhtumitest), toimub märkimisväärt osa rikkumistest ka hilisõhtul, kell 21–01. Näiteks 2023. aastal toimus sel ajavahemikul 30% ja 2024. aastal 28% kõigist juhtumitest. See osutab noorte suuremale

iseseisvusele, aktiivsemale seltsielule ning tihti ka vähesele järelevalvele pärast koolipäeva lõppu.

Riskikäitumise vanuselised erinevused näitavad selgelt, et noorte õigusrikkumiste ennetamisel ei saa piirduda üksnes koolipäeva raamides toi- muvaga. Suurbritannia andmete kohaselt on üheksal noorel kümnest, kes viibivad kinnipida- misasutuses, mingil kujul hariduslik erivajadus – eelkõige emotsionaalsed ja käitumuslikud ras- kused ning düsleksia.¹² Paljud neist noortest ei koge koolipäeva jooksul ainsatki eduelamust, mis omakorda süvendab tõrjutust ja käitumis- probleeme. Seetõttu võib mitteformaalne hari- dus, näiteks huviharidus, osutada kriitiliselt olu- liseks toetusmehhanismiks. See pakub noor- tele võimaluse kogeda kuuluvustunnet, enese- teostust ja positiivseid sotsiaalseid suhteid väl- jaspool formaalhariduse struktuure, aidates seeläbi ennetada süvenevat riskikäitumist ja marginaliseerumist.¹³ Eesti uuringud näitavad, et kõik noorsootöötajad ei ole valmis ega pädevad kaasama probleemse käitumise või erivajadus- tega noori.¹⁴ Seega saab selliste noortele sageli osaks toplettõrjutus – esmalt formaalses haridus- süsteemis, kus nad jäävad ilma vajalikust toetu- sest, ja seejärel ka huvihariduses, kuhu neid pole alati piisavalt kaasatud.

Joonis 7.4.5 Noorte õigusrikkumised ööpäeva lõikes koolipäevadel vanuserühma kaupa

ALLIKAS: Politsei- ja Piirivalveamet

EESTI HUVIHARIDUSE LÕHE VÕIB LAIENDADA NOORTE RISKIKÄITUMIST JA ÕIGUSRIKKUMISI

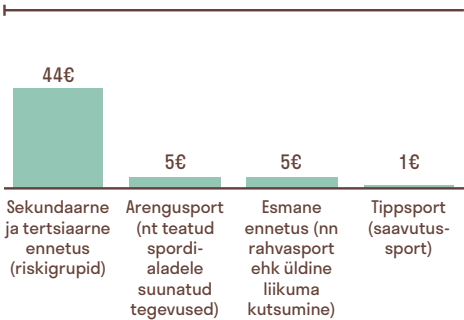
Kriminoloogiaalaste teadusuuringute järgi on üks tugevamaid ennetusmeetmeid noorte riskikäitumise ennetamisel mitteformaalne haridus (huviharidus ja huvitegevus).¹⁵ See on eriti oluline just hilisteismeliste puhul, kelle igapäevaelus suureneb iseseisvus, väheneb täiskasvanute järelevalve, ent kerki- vad tugevalt esile ka eksistentsiaalsemad küsimused. Näiteks leidis Milleri viie aasta pikkune uuring 21 noorteõugust, et kambaga toime pandud õigusrikkumiste taga võivad sageli olla eksistentsiaalsed tegurid – näiteks igavus, mis tuleneb tundest, et elu on tühi, sihitu ja tähendusetu.¹⁶ Milleri¹⁷ sõnul peame „ühiskonnana [---] ümber mõtestama, kuidas noortega suhestuda, ning mõistma, kui kahjulik ja laastav mõju võib eksistentsiaalsel igavusel inimestele olla“. See käib nii riskikäitumise kui ka vaimse tervise kohta.

Kvaliteetne ehk noori kõnetav huviharidus aitab noorte õigusrikkumisi vähendada kahe olu- lise mehhanismi kaudu: esiteks loob see kohe turvalise keskkonna ja järelevalve just kriitilis- tel pärastlõunatundidel, mil riskikäitumine ki- pub sagenema, ning teiseks toetab see noorte väärtushinnangute ja sotsiaalsete oskuste aren- gut, aidates kujundada sisemist motivatsiooni ja kuuluvustunnet – mõju, mis ajas kumuleerub¹⁸. Näiteks on leitud, et iga euro, mis suunatakse riskinoorte sporditegevusesse, võib pikas pers- pektiivis säästa ühiskonnale keskmiselt 44 eurot (joonis 7.4.6). See mõju on eriti oluline juhul, kui tegevus on suunatud riskirühmadele – noortele, kellel on keeruline sotsiaalmajanduslik taust, hariduslikud erivajadused või vaimse ja füüsilise tervise raskused.

Huvihariduses osalevad pigem nooremad lapsed, ent ennetusvajadus on suurim tei- smelistel (tabel 7.4.1). Just need vanuserühmad, kes osalevad kõige vähem huvihariduses, on ka need, kelle õigusrikkumised on ajaliselt laiemalt jaotunud ja sageli ka tõsisemad. Huvihariduses osalemine väheneb järsult alates 13. eluaastast –

13–15-aastastest osaleb vaid 47% ja 16–19-aas- tastest kõigest 25%. Samal ajal on teada Politsei- ja Piirivalveameti andmetest, et 13–17-aastaste noorte õigusrikkumised koonduvad kriitilistes- se pärastlõuna- ja õhtutundidesse (kell 14–20), mil see vanusegrupp viibib sageli järelevalveta. Seega joonistub välja selge vajadus: huvihari- duse pakkumine ja kättesaadavus peab oluliselt rohkem keskenduma teismelistele, kes vajavad tuge just ajal, mil nad on riskikäitumise suhtes kõige haavatavamad.

Joonis 7.4.6 Noortesporti investeeritud euro tulustus ühiskonnale

ALLIKAS: Gosselin jt 2020¹⁹

MÄRKUS. Ennetuse peamine eesmärk tervishoius on haiguste tekki- mise vältimine (esmane ennetus). Sekundaarne (teisene) ennetus hõlmab varajast avastamist ja ravi, et vältida seisundi süvenemist, ning tertsiaarse (kolmandase) ennetuse fookus on olemasoleva tervise seisundi tagajärgede vähendamisel.

Andmestik. Huviharidus on struktureeritud ja pi- kaajaline õpe huvikoolis, millel on tegevusluba ning mis on registreeritud Eesti hariduse infosüsteemis. Huvitegevus on vabamas vormis ja toimub eri asu- tustes, näiteks koolides ja noortekeskustes. Kuna Eestis on tervikandmed vaid huvihariduse kohta, ei käsitleta siin huvitegevust. Statistikaamet analüüsis 2020–2023 huvikoolides osalenud 7–19-aastaseid: vaadeldi osalejate tausta (nt vanemate sissetulek, haridus, elukoht, koolist väljalangemine). Aastas osales huvikoolis keskmiselt 45% selles vanuse- vahemikus lastest (u 84 269), samas kui 55% (u 102 962) ei osalenud.

SOTSIAALMAJANDUSLIK JA REGIONAALNE LÖHE HUVIHARIDUSES

2019. aastal ilmunud uuring toob välja, et kool, kus õpilane õpib, piirkond, kus ta üles kasvab, ning pere sotsiaalmajanduslik taust määravad suurel määral ära, millised huvitegevused on väljaspool klassiruumi kättesaadavad.²⁰ Kuidas on olukord Eestis?

Kui kõrge sissetulekutasemega vanemate (üle 1800 euro kuus emal ja üle 2100 euro isal) laste seas osaleb huvihariduses ligi 60%, siis madala sissetulekutasemega peredes (alla 837 euro emal ja alla 630 euro isal) on osalus langenud vaid 37–40%-ni (tabel 7.4.2). Kui väiksema sissetulekuga perede lapsed jäävad huviharidusest kõrvale, suureneb risk, et nad veedavad rohkem aega järelevalveta ning omandavad kergemini riskikäitumise.

Tabel 7.4.1 Huvikoolis osalemine vanuserühmade lõikes, 2020–2023

Huvikoolis ...	Vanus			
	7–9	10–12	13–15	16–19
... osalenud	55%	56%	47%	25%
... mitte osalenud	45%	44%	53%	75%

ALLIKAS: Statistikaamet

Tabel 7.4.2 Vanemate kuine netosissetulek ja lapse huvikoolis osalemine, 2020–2023

	Ema				Isa			
	59%	47%	40%	37%	60%	48%	43%	40%
Huvikoolis osalemine, 2020–2023								
Netosissetulek kuus (€)	üle 1820	1283–1820	837–1283	alla 837	üle 2141	1289–2141	630–1289	alla 630

ALLIKAS: Statistikaamet

Huvikoolid asuvad peamiselt maakonnakeskustes (eeskätt Tallinnas, Tartus ja Pärnus), mistõttu äärealade laste ja noorte ligipääs huviharidusele võib olla kehvem (tabel 7.4.3). Kui linnades ja väikelinnades osaleb huvihariduses üle poole lastest (vastavalt 51% ja 52%), siis maal elavate laste seas vaid 31%. See viitab, et maaelul on oluline ligipääsuprobleem, olgu selle põhjuseks kaugus, transpordipuudus või huviringide vähene valik. Samuti saab maaelu korral rääkida võrreldes linnadega keskmisest pigem väiksemast sissetulekust, mis mõjutab vahetult huvikoolides osalemise võimalusi.

Haridustee katkestajaid leidub sagedamini nende hulgas, kes huvihariduses ei osale. Tabel 7.4.4 näitab, et madala sissetulekutasemega peredes osalevad lapsed harvemini huvihariduses, ent langevad sagedamini ka koolist välja – need on aga tuntud riskitegurid õigusrikkumiste tekkeks. Näiteks lastel, kelle ema kuusissetulek on alla 837 euro ja kes pole huvihariduses osalenud, on

koolitee katkemine kolm korda sagedasem kui lastel, kelle emal on sama suur sissetulek, kuid kelle laps on vähemalt neli aastat huvihariduses osalenud (3% vs. 1%). Sama muster kordub ka isade puhul. Tuleb kindlasti silmas pidada, et tegemist ei ole põhjus-tagajärg-seosega.

Tabel 7.4.3 Huvihariduses osalemise määr maakonniti, 2020–2023

Maakond												
Harju	Tartu	Pärnu	Võru	Saare	Hiiu	Järva	Viljandi	Lääne	Ida-Viru	Rapla	Põlva	Jõgeva
53%	47%	43%	43%	40%	37%	37%	36%	36%	32%	32%	30%	27%

ALLIKAS: Statistikaamet

Tabel 7.4.4 Huvikoolis osaletud aastad, lapsevanemate sissetulek ja koolist väljalangemine, 2023

	Ema							
	0,6%	0,1%	0,7%	0,1%	1,0%	0,1%	3,0%	1,0%
Koolist väljalangemine (2023)								
Huvikoolis käidud aastad (2020–2023)	0	4	0	4	0	4	0	4
Vanema netosissetulek	üle 1820 €	1283–1820 €	630–1289 €	alla 630 €				
	Isa							
	1,0%	0,2%	0,6%	0,1%	1,1%	0,1%	2,0%	0,4%
Koolist väljalangemine (2023)								
Huvikoolis käidud aastad (2020–2023)	0	4	0	4	0	4	0	4
Vanema netosissetulek	üle 2141 €	1289–2141 €	630–1289 €	alla 630 €				

ALLIKAS: Statistikaamet

KOKKUVÖTE

Noore inimese elu toetub neljale põhisambale: perele, vabale ajale, eakaaslastele ja koolile. Kui pereellu pole riigil võimalik sekkuda, siis kooli ja huvihariduse kaudu saab mõjutada ülejäänud kolme sammast. Tähelepanu teravik peaks Eestis liikuma teismelistele – teismeiga on arenguetapp, kus noored otsivad ennekõike kuuluvust ja eeskujusid – just seetõttu on eakaaslaste mõju eriti suur. Mida rohkem noored leiavad oma koha huvihariduses ja -tegevuses, mitte juhuslikes kampades või kontrollimatus veebikeskkonnas, seda paremad on tulemused nii neile endile kui ka ühiskonnale. Eestis ilmnevad paraku aga ka selged sotsiaalmajanduslikud lõhed: huvihariduses osalemine on märgatavalt väiksem madala sissetulekutasemega peredest pärit ja maal elavate noorte seas.

PEEGELDUS

Madis Kallas

Koolipäeva jooksul on lastel tegevus ja täiskasvanute järelevalve. Vahetult koolitundidele järgnev vaba aeg aga kasvatab riski sattuda halvale teele. Noored soovivad siis olla koos sõpradega ja otsida üheskoos tegevusi igavuse peletamiseks. Lööb välja kuuluvustunde vajadus ja tõestamise soov. Kui trennis või mõnes muus huviringis saab need kätte juhendaja juuresolekul ning igati sobival moel, siis omapäi olles on sageli tulemuseks kampadele omased tegevused – alustades tubaka ja alkoholi tarbimisest või sobimatu sõnavara kasutamisest kuni varguste ja vandaalitsemiseni tänaval ja küberruumis. Seda näitab meile statistika, aga kahjuks ka iga-päevane pilt suuremates linnades.

Igal lapsel on kusagil mõni ring, mis just talle huvi võiks pakkuda. Kui tahame noori suunata huviharidusse, tuleb neis äratada sisemine huvi. Kuigi vahel osaletakse ringides kavanemate käsul või sõprade kutsel, sünnib järjepidevus ja tõeline eduelamus vaid siis, kui motivatsioon tuleb noore enda seest. Huviring pakub noortele nii vajalikku kuuluvustunnet, eneseteostust, parandab keskendumist ja õpetab rutiinitaluvust. Kuidas muuta huviharidus kättesaadavamaks ja suunata rohkem noori kampadest võistkondadesse? Teen kolm ettepanekut.

Transpordi- ja lähetustoetused peavad olema huvihariduse rahastamise lahutamatu osa. Üks 20–50-eurose liikmetasuga huviring igale lapsele maakonna piires võiks olla eesmärk. Igasse alevikku või maakooli ei ole võimalik laia huviringide valikut luua, kuid maakonnakeskustes on see tagatud. See aga tähendab, et ühistransport või eriliigilised transporditoetused on võtmetähtsusega – ligipääsuga igast maakonna nurgast tuleb vaeva näha.

Teine suur murekoht on esinemistel ja võistlustel käimised. Sagedased võistlused, esinemised ja laagrid on lahutamatu osa huviharidusest ka juhul, kui ei ole eesmärki saada oma valdkonna tipuks. Noored soovivad ja peavad saama väljundi

oma oskusi teistega jagada või võrrelda ning selle kaudu luua uusi kontakte ja avardada silmaringi. Mida kaugemal suurtest keskustest elatakse, seda suuremad on lastevanemate kulutused. Lastevanemate erinev sotsiaalmajanduslik olukord võimendab seda veel enam.

Lapsi tuleb julgeda suunata sobiva trenni või tegevuse juurde. Lisaks lastevanematele peaksid ka õpetajad ja juhendajad oskama suunata lapsi sobivale huvialale ja vajaduse korral soovitava muudatust, kui olemasolev huvitegevus ei sobi või ei tekita lapses huvi. Huviringi vahetamine nõuab pearahapõhises süsteemis julgust, aga seda peab olema, sest küsimus on noore heaolus ja arengus. Kui on näha, et noorele meeldiks väga teha midagi meeskondlikku, ei peaks kergejõustikutrenn olema esimene valik, või kui palliplatsi jaoks ei ole vajalikke omadusi, siis sobiks võib-olla jooksu-, ujumis- või rattatrenn.

Sobimatu tegevusega kipub tüdinemine ja loobumine väga kiiresti tulema ning taas jõutakse olukorda, kus noor ei tee vabal ajal mitte midagi. Juba praegu on valdade huviharidusringide loetelust igal lapsel võimalik leida sobilik tegevus ja ümbritsevate täiskasvanute kohustus on noori selles suunata.

Väärtustada huvihariduses töötavaid inimesi suurema töötasuga. Eestis on tekkinud olukord, kus tingimused erinevate huvide harrastamiseks on aastatega läinud aina paremaks. Muusikakoolid, staadionid, spordihallid ja palju teisi objekte on nii sisult kui vormilt loonud suurepäraseid eeldused enamiku huvialadega tegelemiseks. Peamiseks murekohaks on kujunenud aga pädevate või motiveeritud juhendajate puudus. Tehnilised tingimused on head, kuid töötasude üle rõõmu tunda ei saa.

Sama olulised kui koolis oldud tunnid, on lapse jaoks ka koolile järgnevad või nädalavahetusele langevad tunnid. Just sel ajal oskab hea juhendaja luua noortele nii vajalikku kuuluvustunnet,

pakkuda eneseteostust ja õigeid väärtushinnanguid. Huviharidus pole pelgalt vaba aja sisustamine – see on väga otsene investeering noorte arengusse ja nende jaoks ülimalt olulisse kuuluvustundes ja otseselt riigi turvalisemasse olevikku ja tulevikku.

VIIDATUD ALLIKAD

1. S. Fischer, D. Argyle, *Juvenile crime and the four-day school week*. – Economics of Education Review 64, 2018.
2. B. A. Jacob, L. Lefgren, Are idle hands the devil's workshop? Incapacitation, concentration, and juvenile crime. – American Economic Review 93 (5), 2003.
3. M. N. Natsuaki, X. Ge, E. Wenk, *Continuity and changes in the developmental trajectories of criminal career: Examining the roles of timing of first arrest and high school graduation*. – Journal of Youth and Adolescence 37 (4), 2008.
4. T. Jones, E. Karger, *School and crime*. CESifo Working Paper 10702, 2023.
5. L. Cohen, M. Felson, Social change and crime rate trends: A routine activity approach. – American Sociological Review 44, 1979.
6. W. Kvaraceus, *Juvenile delinquency and the school* (World Book Company, 1945).
7. D. Soulé, D. Gottfredson, E. Bauer, *It's 3 p.m. Do you know where your child is? A study on the timing of juvenile victimization and delinquency*. – Justice Quarterly 25 (4), 2008.
8. H. N. Snyder, M. Sickmund, *Juvenile offenders and victims: 2006 national report* (Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, 2006).
9. Eurostat, *Household composition statistics* (2025).
10. *84 000 Eesti inimest tunneb ilmajäetust, Mida see tähendab?* – Statistikaameti blogi, 14.02.2024.
11. N. Pyle, A. Flower, J. Williams, A. M. Fall, *Social risk factors of institutionalized juvenile offenders: A systematic review*. – Adolescent Research Review 5, 2020.
12. Office for National Statistics, *The education background of looked-after children who interact with the criminal justice system* (2022).
13. J. L. Mahoney, H. Lord, E. Carryl, *An ecological analysis of after-school program participation and the development of academic performance and motivational attributes for disadvantaged children*. – Child Development 76, 2005.
14. S. Haugas, E. Kendrali, *Noortevaldkonna tulevikustenaariumid* (Mõttekoda Praxis, 2022).
15. J. A. Fox, S. A. Newman, *After-school crime or after-school programs: Tuning in to the prime time for violent juvenile crime and implications for national policy. A report to the United States Attorney General (Fight Crime: Invest in Kids, 1997)*.
16. J. Miller, *Killing time: The role of boredom in Glasgow gangs*. – British Journal of Criminology 64 (6), 2024.
17. J. Miller, *Killing time: The role of boredom in Glasgow gangs*. – British Journal of Criminology 64 (6), 2024, 1459.
18. S. A. Newman, J. A. Fox, E. Flynn, *America's after-school choice: The prime time for juvenile crime, or youth enrichment and achievement (Fight Crime: Invest in Kids, 2000)*.
19. V. Gosselin, D. Boccanfuso, S. Laberge, *Social return on investment (SROI) method to evaluate physical activity and sport interventions: A systematic review*. – International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity 17, 2020.
20. M. Donnelly, P. Lažetić, A. Sandoval-Hernandez, K. Kumar, S. Whewall, *An unequal playing field: Extra-curricular activities, soft skills and social mobility* (Social Mobility Commission, 2019).